

ПРЕДИМСТВА НА СПОСОБИТЕ ЗА ИЗВЪНСЪДЕБНО РЕШАВАНЕ НА СПОРОВЕ

*Проф. д-р Таня Йосифова⁶⁰
ЮФ на УНСС*

*Председател на Арбитражния съд
при Българската стопанска камара*

ADVANTAGES OF OUT-OF-COURT DISPUTE RESOLUTION METHODS

Prof. Tanya Yosifova, PhD

*Professor at the Faculty of Law
of the University of National and World Economy,
Chairman of the Court of Arbitration
at the Bulgarian Industrial Association.
Faculty of Law, University of National and World Economy*

Резюме: Докладът разглежда утвърдените и новите предимства на способите за извънсъдебно решаване на спорове, в частност арбитраж и медиация.

Ключови думи: *арбитраж, медиация, предимства*

Summary: *The paper analyzes the established and new advantages of the out-of-court dispute resolution methods – arbitration and mediation in particular.*

Key words: *arbitration, mediation, advantages*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.7>

Съдебните производства протичат продължително време, обвързани са с кратки преклузивни срокове, в които могат да се представят доказателства и да се правят доказателствени искания, възражения и т.н. Правото да се обжалва съдебното решение, въведено като възможност за защита на правата на недоволната от решението страна, допълнително удължава сроковете, в които съдебното решение може

---

⁶⁰ Професор в Юридическия факултет на Университета за национално и световно стопанство, председател на Арбитражния съд при Българската стопанска камара.

да влезе в сила и когато то има изпълнителна сила – да се пристъпи към принудителното му изпълнение. Всички тези недостатъци са известни както на юридическата общност, така и на широката общественост и са обект на дебат за начина на реформиране на съдебните производства. На фона на тези проблеми като че ли не се обръща достатъчно внимание на алтернативните извънсъдебни способи за решаване на частноправни спорове. Те имат редица предимства, които е добре да се припомнят и да се прилагат. Защото по този начин ще се постигне бързина при разрешаването на споровете, особено необходима в търговскоправната сфера и разтоварване на съдилищата от огромен обем дела.

Кои са основни предимства на извънсъдебното решаване на спорове?

Извънсъдебното решаване на частноправни спорове включва способите на арбитраж и медиация.

Арбитраж

Арбитражът е израз на разпоредителната власт на страните по един спор да възложат решаването му на институционален или *ad hoc* арбитраж преди или след възникване на спора. За да се стигне до решаването на спора от арбитраж, е необходимо включването на арбитражна клауза в договора между страните или в следствие, при възникването на спора.

Когато страните не са уговорили каква ще бъде процедурата, се прилага чл. 12, ал. 2 ЗМТА. Всяка страна избира по един арбитър, а двамата арбитри избират председател на решаващия състав. Страната избира арбитър, който е специалист в съответната област и на когото има доверие, че може да реши спора компетентно, обективно и безпристрастно. Когато правилникът на съответния арбитражен съд допуска и страните са се съгласили, спорът може да се реши и от едноличен арбитър. При това арбитри могат да бъдат както български, така и чуждестранни граждани – специалисти в съответната област.

Освен арбитри, страните имат свободата да изберат и процедурата, по която да се реши спора – чл. 24 Закона за международния търговски арбитраж (ЗМТА), мястото, където да се разгледа архи-

тражното дело (чл. 25 ЗМТА) и езика или езиците, които да се използват в арбитражното производство (чл. 26 ЗМТА). Тази гъвкавост позволява решаването на спора да се съобрази с особеностите на конкретното правоотношение. Налице е възможност, която няма аналог в държавното правораздаване, където се прилагат строги, дори рестриктивни, правила, които не подлежат на договаряне между страните. В същото време арбитражният съд има право да търси съдействие от държавния съд при събирането на доказателства предвид обстоятелството, че не разполага с империума, присъщ на държавните правораздавателни органи.

Срокът за решаване на едно арбитражно дело може да е различен в зависимост от сложността на делото, но не може да се съпостави като продължителност със сроковете в държавния съд, като се има предвид и възможността за обжалване на първоинстанционното решение или на второинстанционното решение. Арбитражното производство е едноинстанционно. Решението на арбитражния състав не подлежи на обжалване пред по-горна инстанция. Тъй като производството в арбитража е едноинстанционно то безспорно е по-бързо в сравнение с държавния съд, за да се стигне до окончателен акт на решаващия състав. Но арбитражното решение подлежи на съдебен контрол от Върховния касационен съд. То може да бъде атакувано само по исков ред в краткия 3-месечен срок от деня, в който молителят е получил решението и на основанията, предвидени в чл. 47 ЗМТА.

Арбитражното производство, бидейки едноинстанционно, е и по-евтино за страните, тъй като се дължи само една арбитражна такса, която с нарастване на имуществения интерес намалява.

Не бива да се подценява като предимство и конфиденциалният характер на арбитражната процедура. Обстоятелството, че делото се гледа при закрити врати (само с решение на състава се допускат външни лица), означава, че определени факти и обстоятелства, свързани с търговската дейност или професионалната дейност на страните, няма да станат публично достояние, както и е възможно те да запазят търговските си отношения в бъдеще⁶¹.

На следващо място трябва да посочим, че влязлото в законна сила арбитражно решение има същата юридическа сила както съдебното решение и може да бъде изпълнено по принудителен ред. Нещо

---

⁶¹ Вж. Сталев, Ж. (1997). Арбитраж по частноправни спорове. София: Сиела, с. 17.

повече – по отношение на арбитражните решения се прилага Ню Йоркската конвенция за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения⁶², по която република България е страна и която отговаря на изискванията на чл. 5, ал. 4 от Конституцията, поради което е част от вътрешното ни право. Тя позволява изпълняемост на българско арбитражно решение в чужбина и на чуждестранно арбитражно решение в България. Това е предимство, което надхвърля националните граници на съответната държава и не е присъщо на съдебните решения на държавния съд. За арбитража не важат териториалните ограничения на международната подведомственост на държавните съдилища⁶³.

Медиация

Предимствата на медиацията в сравнение с другите способи за извънсъдебно решаване на спорове са следните. Медиацията е приложима по всякакви спорове в областта на частното право. Докато за арбитража важат ограничения за арбитраруемост (не могат да се разглеждат от арбитраж спорове за владение и вещни права върху недвижим имот, трудови спорове, издръжка, потребителски спорове), за медиацията такива няма. Това води до по-широко поле за нейната приложимост.

Както при арбитража, така и при медиацията страните в спора имат шанса да запазят своите отношения поради конфиденциалния характер на процедурата⁶⁴. Това предимство е особено важно в търговските и в семейните отношения.

Медиацията може да се развива успоредно с други форми на решаване на споровете, без да е необходимо да се спира производството (например едновременно със съдебна или арбитражна процедура).

Медиацията помага на страните да си изяснят фактите, да ги обсъдят, дори да се дистанцират от спора и да го погледнат „отвън“, а всичко това им позволява по-лесно да се опитат да постигнат споразумение⁶⁵. Процедурата по медиация е свързана и със значително

⁶² Обн. ДВ, бр. 2 от 8 януари 1965.

⁶³ Вж. Сталев, Ж. Пак там.

⁶⁴ Вж. Николова, Е. и др. Медиация-наръчник как да сърфираме в медиацията. София: ПАМБ, с. 146.

⁶⁵ Вж. Николова, Е. и др. Медиация-наръчник как да сърфираме в медиацията. София: ПАМБ, с.147.

по-малки разходи в сравнение с държавния съд. При провеждането на медиацията е необходимо да се спазват всички принципи и техники на медиацията – доброволност, неутралност, безпристрастност и поверителност.

Няма пречка в договорите, които сключват страните, да се предвиди последователно приложение на медиация и арбитраж, като първо се прибегне до процедура по медиация и ако тя не даде резултат – да се стигне до арбитраж.

Навлизането на новите технологии позволява те да бъдат прилагани както към арбитражното производство, така и към медиацията посредством използването на онлайн платформи за решаване на спорове.

Предимствата на арбитража и медиацията са признати в международноправен план. За съжаление в национален план те не се радват на особена популярност. Причините са разнородни. Един от факторите е въведената през 2017 г. неарбитраруемост на потребителските спорове. С измененията в чл. 19 от ГПК от 2017 г.⁶⁶ беше премахната възможността за отнасяне на потребителските спорове пред арбитражна институция и бяха въведени сериозни санкции при нарушаването им. Спорно е доколко беше необходима толкова радикална намеса на законодателя, но тя предизвика негативно отношение в обществото към всички арбитражи в страната – реакция, която не заслужава да бъде насочена към арбитражните съдилища, които стриктно и съвестно прилагат закона.

За контакти:

Проф. д-р Таня Йосифова
ЮФ на УНСС
E-mail: taniai@unwe.bg

---

⁶⁶ ДВ, бр. 8 от 2017 г.